

Здравко Ранковић

ИП „Колубара”

Ваљево

УБСКО ДОБРОВОЉНО ПОЗОРИШНО ДРУШТВО

АПСТРАКТ: Рад говори о настанку и кратком постојању Убског добровољног позоришног друштва 1873-1875, заснованом на аутобиографском запису глумца Михаила Мише Димитријевића.

У некадашњем Ваљевском округу, поред Ваљева и Обреновца, и Уб је имао извесно време у другој половини 19. века своје Добровољно позоришно друштво. Прву представу – „Мара Србијанка” – оно је извело у јесен 1873. године. Једино познато сведочење о томе је аутобиографски запис глумца Михаила Мише Димитријевића, објављен 1900. године о двадесетпетогодишњици његовог глумачког рада.¹

Први скуп првих убских позоришника био је, сведочи Димитријевић, једне септембарске вечери 1873. године, у газда – Трајковој кафани. Окупили су се на позив Милоша Београдлије, општинског писара и првог председника убског Добровољног позоришног друштва. На тај скуп је деветнаестогодишњи Миша Димитријевић пошао пун заноса, уверен да ће тумачити какав херојски лик, „јунака у сјајним војводским токама, с шлемом и калпаком”. Доживео је тешко разочарање јер му је припало да прве кораке на сцени учини као – баба Петрија, свекрва лепе Маре Србијанке. „Од кудеље направили му сиједу косу! Баба Јула, жена Миливоја берберина, обукла ме у некакву стару сукњу, убрадили ме и намјестили ме баш као – праву бабу” – сећао се много касније чувени глумац.

Подизању завесе претходила је свирка Цигана и песма, за оно време нова, „Возила се по мору галија”. А после представе Димитријевић је био извргнут општем подсмеху убске чаршије. Чак толико да је након неколико дана, озлојеђен, напустио Уб. Нови глумачки ангажман, „наравно без плате”, добио је убрзо у неком путујућем позоришном друштву у селу Јарковцу (Банат).

---

¹ „Врач погађач”, 16. децембар 1900, 179-180. – На те успомене значајног драмског уметника скренуо је пажњу Станиша Војиновић чланком „Прво убско позориште” у Ревизи „Колубара” (март 1997, стр. 38). Ту је прештампано и Димитријевићево сећање.

Миша Димитријевић

марљивог Б. С. Стојковића. Расположиви подаци о оновременим Велићевим гостовањима у Обреновцу, Лазаревцу, Лозници и Убу оснажавали су његову претпоставку да је Миша Димитријевић почео у Велићевој трупи, чији се рад угасио управо крајем 1870. године.⁵

О првом театру међу Убљанима казује понешто и један судски акт – тужба Суду округа ваљевског, поднета 21. фебруара 1875. године ради наплате дуга који је учињен за позоришне потребе код убских трговаца Милисаву Вукосављевића и Васе Илија. Та тужба је сачувана у ваљевском Историјском архиву (фонд Окружног суда). Из тог документа сазнајемо да је Позоришним друштвом у време његовог задуживања код двојице трговаца („пре годину дана”), управљао Михаило Х. Поповић. С њим су у Друштву, као чланови, још били: телеграфиста Пантелија Павле Матић, општински писар Милош Маринковић, трговци Мијајло Трифуновић, Јован Х. Огулић, Милан З. Јанковић и Антоније Поповић, кафеџија Гавра Дорић, пушкар Драгутин Милошевић, практикант Среза тамнавског Лука Гавриловић и Јован Недић и поштар друге класе Младен Жујовић.⁶ Тужба је подигнута против свих њих уз тражење да солидарно исплате дуг.

2 С. Батушић, Три умјетника – Шапчанина на хрватској позорници, Сто педесет година позоришног жувота у Шапцу (1840-1990), Београд 1999, 116.

3 Б. С. Стојковић, Историја српског позоришта од средњег века до модерног доба (драма и опера), Театрон, бр. 13/14, јун 1978, 325.

4 Покљањајући пуно поверња том податку, саопштеном др Н. Андрићу, који је у „Спомен-књизи Хрватског земаљског казалишта” (Загреб, 1895) објавио прву Димитријевићеву биографију, његови потоњи биографи понављају да је он 1870. године на Убу први пут крочио на сцену. Тако је учињено и у некрологу, објављеном 30. јануара 1909. у „Босанској вили”, стр. 31.

5 Б. С. Стојковић, н. д., стр. 520.

6 Од Жујовића из Врачевића. Службовао је на Убу 1874-78, доцније поштар у Књажевцу (1880), Нишу (1883) и Београду. Затим је произведен у кондуктера и у том звању пензионисан.

Добровољно позоришно друштво је од убских трговаца Вукосављевића и Илијћа узело „за своје потребе разне артикле” у вредности 773 гроша и 30 пара чаршијских и није их платило до фебруара 1875. године. Није иако су на том плаћању зајмодавци инсистирали „више пута” али су управитељ и поједини чланови то одбијали сваљујући сву одговорност један на другог. Илија Х. Поповић је у време подизања тужбе већ био „писар среза јошаничког Округа крушевачког”. У архивском фонду ваљевског Окружног суда нема, међутим, списка из којих би се могао дознати исход те парнице.

Сва је прилика да је у време подношења тужбе већ био сасвим замро сваки рад Добровољног позоришног друштва на Убу. Вероватно је, с друге стране, да је после свог првенчета, позоришне приче из јаничарских времена „Мара Србијанка”, оно играло још који комад јер је постојало и почетком 1874. године, када је и настао спорни дуг.

Глумац Михаило Миша Димитријевић, чија се успешна уметничка каријера зачела на Убу, рођен је у Шапцу, 26. октобра 1854. године (отац Коста, ћерамиџија, мајка Драгиња).⁷ Ту је учио основну школу а четири нижа разреда гимназије у Београду. Кад су му родитељи сасвим осиромашили прекинуо је школовање и бавио се молерским и другим пословима. На Убу се, у септембру 1873, затекао код својих сродника, не зна се да ли са очеве или са мајчине стране. Он је најзнатније уметничке успехе, глумачке и редитељске, постигао у Новом Саду и Загребу. Огледао се и у књижевности, као драматичар, приповедач и песник. Умро је 17. јануара 1909. године.

Понешто се може рећи и о осталим зачетницима позоришног прегалаштва међу Убљанима, споменути у Димитријевићевом сећању и у тужби из фебруара 1875. Општински писар Милош Маринковић је свакако идентичан са Милошем Београдлијом. Учитељица Перса („која се модерно носила, а била у струку утегнута онако исто, као и она слика на зиду код газда-Трајка” могла би да буде истоветна са убском учитељицом Персидом Срећковић, мада о њеном учитељевању на Убу имамо податке тек из осамдесетих година 19. века. О газда-Трајку, у чијој је кафани, тада вероватно најрепрезентативнијој у тој варошици, играна „Мара Србијанка,, нисмо у могућности било шта више да кажемо, па ни то где се приближно налазила његова кафана. Димитријевићу је, иначе, у најупечатљивијој успомени остао седларски мајстор Гавра, који је у првом позоришном подухвату Убљана играо јаничарског поглавицу Салка. Он „бијаше млад, али грдосија од човјека; пуна гласина нека, као у рудничкога бика”. У успоменама Мише Димитријевића још су споменути: општински писар Јефта, баштованџија Стојко, баба Јула („жена Миливоја берберина”) и Мија Циганин, бубњар у оркестру.

Позоришни комад „Мара Србијанка”, чијим су се извођењем Убљани први пут театарски окушали, написао је Петар Зарић. Објављен је 1861. године

---

7 Б. Перуничкић, Попис житеља и њихове имовине у Шапцу 1862. године, Годишњак Историјског архива, IV, Шабац 1967, 303

МАРА СРБИЈАНКА

или

СТАРА ВЕРНОСТЪ ЖЕНСКА.

ПОЗОРИШНА ИГРА У ТРИ ДЈИСТВА ИЗВЕДЕНА

изъ

ЖИВОТА СРБА ПОДЪ ТУРЦИМА

ПЕТРОМЪ ЗАРИЋЕМЪ,

Патриаршескиъ Економомъ.

У НОВОМЪ САДУ,

брзотискомъ Игњата Фукса 1861.

Јоса Јанковић

у Новом Саду, под насловом: „Мара Србијанка или Стара верност женска – Позоришна игра у три дејствија изведена из живота Срба под Турцима”.⁸

О заинтересованости ондашњих Убљана за позоришну уметност, казује и податак да ни они нису остали изван одушевљења које се распрострло Србијом када је крајем шездесетих година 19. века поведена акција прикупљања новца за зидање у Београду Народнoг позоришта. Општина убска је за то дала 220 гроша чаршијских.⁹

У време постојања на Убу Добровољног позоришног друштва, Убљани су већ имали једну културну институцију – Читаоницу убску. Основана је 1872. године, на Савиндан, а 1874. имала је 24 редовна члана, била претплаћена на

⁸ С. Војиновић, Преплатници из Ваљева и околине на књиге, новине и часописе, Календар „Колубара” за 2001, 177. – Петар Зарић је рођен у Новом Саду 1812. Пошто је завршио „богословске и филозофске науке”, прешао је у Србију и био наставник Ужичке полугимназије (1840-42) и Прве београдске гимназије (1842-44). По повратку у завичај, службовао је као учитељ и свештеник. Своју заинтересованост за театар испољио је већ у Ужицу 1841. Поред „Маре Србијанке”, објавио је и комад „Милан” (1859). Његов син Милан Зарић био је, крајем 19. века, професор Ваљевске гимназије.

⁹ „Српске новине”, 11. април 1870, 280

девет листова и поседовала три слике српских владара. Књига у њој није било. Постојала је свега три године. Понеки Убљани – трговци, занатлије и чиновници нижег ранга – били су тада и лично претплаћени на „Јавност” и „Глас јавности” Светозара Марковића и „Рад” Пере Тодоровића. Свакако и на још понеке новине. И на књиге..

Оснивању читаонице и Позоришног друштва претходило је неколико подухвата који су учинили да ова варошица, смештена на важном путу између Ваљева и Београда, учини у свом развоју неколико знатних искорака унапред. Најпре су Убљани откупили једно „пространо поље за вашариште и на томе месту имају два годишња вашара, и то у врло удобна доба године”. Затим су „своју основну школу увећали са 4-тим разредом, а осем тога добили су по жељи њиховој и женску основну школу”. Испословали су што је требало да им се отвори телеграфска станица. Подигли су, уз све то, и „лепу цркву”. Уз прегалаштво самих Убљана, заслуге за такав успон на почетку седамдесетих година 19. века приписиване су и среском начелнику Атанасију Петровићу.¹⁰

Резиме

Настанак и кратко постојање Убског добровољног позоришног друштва 1873-1875, утемељен је на аутобиографском запису глумца Михаила Мише Димитријевића, његовом првом наступу у тек основаном позоришту, и судском спору позоришта са убским трговцима око дуга. Уједно, забележено је оснивање културних, просветних и других институција у варошици: читаонице, позоришта, четвороразредне школе, телеграфске станице, изградња лепе цркве, закупу плаца за два стална вашара у „угодно време”, у варошици Убу у другој половини 19. века.

Summary

The text about the voluntary theatre company in Ub, 1873-1875, is based on the autobiographical records of the actor Mihailo Miša Dimitrijević, his first appearance in the newly formed theatre, in the legal proceedings with merchants from Ub because of the debt. At the same time, we noted the foundation of cultural, educational and other institutions in the town: reading-rooms, theatres, four-year schools, telegraphic stations, building of a nice church, the lease of a plot for two permanent fairs in „pleasant time“ in the town of Ub in the second half of 19th century.

---

¹⁰ „Јединство”, 31. јул 1871, 2